

Sygn. akt III CSK 22/07

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 lipca 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Krzysztof Strzelczyk

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Syndyka Masy Upadłości Przedsiębiorstwa Inicjatyw
Produkcji i Usług "T." sp. z o.o.

przeciwko L. K.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 6 lipca 2007 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 14 czerwca 2006 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego
rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu, pozostawiając temu Sądowi
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy – Sąd Gospodarczy wyrokiem z 29 grudnia 2005 r. uwzględnił powództwo Syndyka masy upadłości Przedsiębiorstwa Inicjatyw Produkcji i Usług „T” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością i zasądził na jego rzecz od pozwanego L. K. kwotę 106.920,01 zł z ustawowymi odsetkami od kwoty 104.737,00 zł od dnia 26 marca 2004 r. do dnia zapłaty i od kwoty 2.183,01 zł od dnia 21 marca 2004 r. do dnia zapłaty oraz koszty procesu, tytułem reszty wynagrodzenia za wykonanie i montaż hali w Wyrach.

Sąd ten ustalił, że w wykonaniu umowy z 16 grudnia 2002 r. powód dostarczył pozwanemu i zmontował halę wraz z bramami i świetlikami. Umowny termin zakończenia prac wyznaczony był na 31 maja 2003 r. Protokół odbioru hali, stanowiący wg umowy podstawę wystawienia faktur, podpisał za pozwanego J. K., wskazany jako przedstawiciel pozwanego w treści umowy. Zapisy w protokole potwierdzały, że roboty zostały wykonane przez powoda do 6 lutego 2004 r., zaś montaż świetlików do 26 września 2003 r. Pozwany zapłacił powodowi na poczet wynagrodzenia 1.169.960,65 zł. Nie uiścił natomiast należności z faktury 1/2004 (za dostawę i montaż świetlików) w kwocie 104.737,00 zł brutto oraz z faktury 2/2004 (ostatecznie rozliczającej roboty) na kwotę 2.183,01 zł.

Sąd Okręgowy nie podzielił obrony pozwanego, który domagał się oddalenia powództwa i zasądzenie od powoda kosztów zarzucając, że powód nie wykonał robót zgodnie z obowiązującymi normami technicznymi, ani w ustalonym terminie. Według pozwanego przedłożone przez powoda protokoły odbioru oraz inne dokumenty, zawierają poświadczenie nieprawdy przez J. K., a dokonane przez pozwanego wpłaty z naddatkiem pokryły należne wynagrodzenie. Sąd I instancji uznał jednak, że pozwany nie wykazał, iż odbiór w rzeczywistości nie nastąpił, ani też, że dokonał pełnej zapłaty za wykonane przez powoda prace. Wprawdzie niewątpliwie było, że powód oddał dzieło po terminie, z wieloma usterkami i wadami, jednak pozwany nie zgłosił zarzutu potrącenia wierzytelności z tytułu kar umownych, ani powództwa wzajemnego opartego na roszczeniach wynikających ze złego czy nieterminowego wykonawstwa.

Sąd Apelacyjny oddalił apelację pozwanego od tego wyroku, dzieląc ustalenia i wnioski Sądu I instancji. Nie uwzględnił także podniesionego przez pozwanego w apelacji zarzutu potrącenia kwoty 170.868,85 zł - z tytułu kar umownych za nieterminowe wykonanie dzieła z kwotą 106.920,01 zł - zasądzoną na rzecz powoda, uznał bowiem, że zarzut ten jest spóźniony. Sąd Apelacyjny stwierdził, że zgodnie z postanowieniami art. 503 k.p.c. w zw. z art. 479¹⁴ k.p.c. zarzut ten pozwany powinien był zgłosić już w sprzeciwie od nakazu zapłaty. Nie uczynił tego jednak, a ponieważ „fakty dotyczące mającej istnieć wierzytelności, łączy pozwany ze zdarzeniami identyfikowalnymi w dacie wydania orzeczenia przez Sąd I instancji”, zarzut ten Sąd II instancji uznał za spóźniony także w świetle art. 381 k.p.c.

Wyrok Sądu Apelacyjnego pozwany zaskarżył skargą kasacyjną, opartą na podstawie z art. 398³ pkt 2 k.p.c., skonkretyzowanej jako naruszenie art. 381 k.p.c. poprzez błędne uznanie, iż zarzut potrącenia jest spóźniony, oraz naruszenie art. 503 k.p.c. w zw. z art. 479¹⁴ k.p.c. poprzez nietrafne przyjęcie, iż pozwany powinien zgłosić zarzut potrącenia w sprzeciwie od nakazu zapłaty,

We wnioskach skarżący domaga się uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Powód wniósł o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie na jego rzecz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący ma rację, zarzucając niewłaściwe zastosowanie w rozpatrywanej sprawie wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów procesowych.

Odmawiając rozpatrzenia zgłoszonego w apelacji zarzutu potrącenia Sąd II instancji uznał, jak można wnioskować z bardzo skrótowego w tym zakresie uzasadnienia, że pozwany powinien był ten zarzut podnieść już w sprzeciwie, ponieważ już wtedy znane mu były okoliczności świadczące o powstaniu wierzytelności nadających się do potrącenia z wierzytelnością dochodzoną przez powoda. Ponieważ zaś pozwany zgłosił zarzut potrącenia wierzytelności z tytułu kar umownych

za zwłokę w wykonaniu umowy przez powoda – przyjąć należy, że Sąd Apelacyjny miał na uwadze okoliczności wskazujące na nieterminowe wykonanie zobowiązania.

Fakt spóźnionego oddania dzieła pozwany podnosił w sprzeciwie, lecz nie oznacza to, że już wówczas istniały przesłanki umożliwiające zgłoszenie przez niego procesowego zarzutu potrącenia wzajemnej wierzytelności z tytułu kar umownych. Zarzut taki jest czynnością procesową, wymagającą podstawy materialnoprawnej, którą stanowi czynność prawna w postaci jednostronnego oświadczenia wierzyciela o dokonaniu potrącenia wzajemnych wierzytelności (art. 499 k.c.). Oświadczenie to powoduje skutek prawny w postaci umorzenia wzajemnych wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej z chwilą, kiedy potrącenie stało się możliwe (art. 498 § 2 k.c.), a zatem najczęściej ze skutkiem wstecznym.

Rygory dotyczące czynności procesowych nie przekładają się na czynności materialnoprawne. Terminy dokonywania tych ostatnich mogą wynikać jedynie z przepisów prawa materialnego.

Przepisy normujące potrącenie nie określają jednak czasu, w jakim powinno być złożone oświadczenie o potrąceniu, pozostawiając w tym zakresie swobodę wierzycielom wzajemnych wierzytelności, którzy mogą dokonać potrącenia w każdym momencie, w którym jednorodnizowane wierzytelności spełniają wymogi postawione w art. 498 § 1 k.c., a zatem są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub innym organem państwowym. Art. 502 k.c. dopuszcza nawet potrącenie wierzytelności przedawnionej, o ile w chwili, kiedy potrącenie jej wywoła skutek, nie była ona jeszcze przedawniona. Nie można zatem z faktu, że wierzytelności, które stały się przedmiotem zarzutu potrącenia podniesionego w apelacji, były znane pozwanemu już na etapie składania sprzeciwu od nakazu zapłaty wywodzić negatywnych dla niego skutków procesowych, bez zbadania, kiedy złożył on powodowi oświadczenie o potrąceniu. Dopiero bowiem takie oświadczenie umożliwia podniesienie zarzutu w procesie. Jak już wyjaśnił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 9 października 2003 r. (V CK 319/02, Lex nr 82267), zarzut potrącenia dokonanego przed wszczęciem postępowania lub w toku pierwszej instancji może być podniesiony w zasadzie tylko przed zamknięciem rozprawy w pierwszej instancji. Natomiast zarzut potrącenia dokonanego po zamknięciu rozprawy lub w toku drugiej instancji może być skutecznie podniesiony

przed zamknięciem rozprawy apelacyjnej. Stanowisko to wyrażone zostało w stanie prawnym analogicznym do występującego w niniejszej sprawie (przed wejściem w życie zmian wprowadzonych ustawą z dnia 16 listopada 2006 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw - Dz.U. nr 235, poz. 1699, skracających terminy zgłaszania w postępowaniu w sprawach gospodarczych nowych okoliczności, czy zarzutów) i jest akceptowane przez skład rozpatrujący niniejszą sprawę.

Pozwany twierdzi, że oświadczenie o potrąceniu skierował do powoda dopiero po wydaniu wyroku przez Sąd I instancji i wskazuje na swoje pismo z dnia 6 lutego 2006 r. (k. 486). W wyniku błędnej wykładni art. 381 k.p.c. zasadności tego twierdzenia Sąd Apelacyjny nie poddał jakiegokolwiek ocenie. Tymczasem gdyby twierdzenie pozwanego odpowiadało rzeczywistości - podniesiony zarzut wymagałby merytorycznego rozpatrzenia.

Sąd Apelacyjny uchybił także przepisom art. 503 § 1 k.p.c. i art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. (w kształcie obowiązującym przed nowelizacją wprowadzoną ustawą z 16 listopada 2006 r.) wskazując je jako podstawę obowiązku zgłoszenia przez pozwanego zarzutu potrącenia w sprzecznie od nakazu zapłaty. Gdyby bowiem nawet już w tym czasie istniały materialnoprawne podstawy do podniesienia takiego zarzutu, to pozwany zachowywał prawo skutecznego zgłoszenia go do chwili zamknięcia rozprawy przed Sądem Okręgowym, skoro Sąd I instancji nie skorzystał z przewidzianego w art. 207 § 3 k.p.c. uprawnienia do wyznaczenia mu szczególnego terminu do zgłoszenia wszystkich twierdzeń, zarzutów i dowodów. Art. 503 § 1 k.p.c. przewidywał rygor utraty możliwości późniejszego zgłaszania zarzutów pominiętych w sprzecznie od nakazu zapłaty tylko dla zarzutów, które przepisy nakazują pod taką sankcją zgłosić przed wdaniem się w spór. Są to zarzuty z art. 25 § 2 k.p.c., z art. 202 k.p.c., z art. 1105 § 1 i 3 k.p.c., do których zarzut potrącenia nie należy. Pozostałe zarzuty, w braku wprowadzonego dopiero nowela z 16 listopada 2006 r. art. 479^{14a} k.p.c., pozwany mógł być w postępowaniu nakazowym zgłosić także w dalszej fazie postępowania pierwszoinstancyjnego, gdyż art. 503 § 1 k.p.c., stanowiący przepis szczególny normujący treść sprzeciwu i obowiązki pozwanego w postępowaniu toczącym się po wniesieniu sprzeciwu, miał zastosowanie także w sporach pomiędzy przedsiębiorcami i nie zawierał ograniczeń analogicznych jak art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. czy też art. 495 § 3

k.p.c. Tożsamy pogląd wyraził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 25 lutego 2005 r. (II CK 434/04, OSNC 2006/2/32), a wcześniej w wyroku z 3 grudnia 2003 r. (I CK 363/02, OSP 2004/11/142).

Z przytoczonych względów zarzuty podniesione w skardze kasacyjnej okazały się uzasadnione. Konieczne stało się więc uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.